

Пројекат финансира
Европска унија

Канцеларија за људска и мањинска права
ВЛАДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

ПОВЕРЕНИК ЗА
ЗАШТИТУ
РАВНОПРАВНОСТИ

Билтен

број 2, октобар 2014.

Говор мржње и графити мржње

ЕУ пројекат „Спровођење антидискриминационих политика у Републици Србији“

Упркос томе што је говор мржње, било у форми усменог или писменог изражавања, у електронским комуникацијама или форми слогана и графита, забрањен Уставом, Кривичним закоником, Законом о забрани дискриминације и другим релевантним актима, још увек недостаје правовремен и снажан одговор државних органа, нарочито на нивоу локалних самоуправа, којим би се предупредио и елиминисао говор мржње.

„Забрањено је изражавање идеја, информација и мишљења којима се подстиче дискриминација, мржња или насиље против лица или групе лица због њиховог личног својства, у јавним гласилима и другим публикацијама, на скуповима и местима доступним јавности, исписивањем и приказивањем порука или симбола и на други начин.“

(члан 11, Закон о забрани дискриминације, 2009)

Једна од пилот превентивних мера које пројектни тим спроводи у 11 одабраних локалних самоуправа (Бор, Ивањица, Јагодина, Косјерић, Лесковац, Лозница, Нови Пазар, Оџаци, Пријепоље, Врање и Житиште) усмерена је на спречавање и сузбијање графита мржње као облика говора мржње. Циљ је да се подигне свест представника/ца локалних власти, полицијских службеника/ца, судија, тужилаца, просветних

радника/ца, локалних медија као и невладиних организација активних у локалним самоуправама о штетности и кажњивости ових негативних појава и њиховој улози и одговорности у њиховом сузбијању. Такође, пројектне активности су усмерене и ка томе да се унапреде њихови капацитети да препознају ове феномене и превентивно делују, те да успоставе сарадњу у овој области.

О ПРОЈЕКТУ

Пројекат „Спровођење антидискриминационих политика у Републици Србији“ који финансира Европска унија усмерен је на повећање способности Републике Србије да обезбеђује, штити и унапређује људска и мањинска права на основу начела једнакости и недискриминације.

Пројекат се састоји од три компоненте:

1. Подршка Канцеларији за људска и мањинска права Владе Републике Србије;
2. Подршка Поверенику за заштиту равноправности;
3. Кампања намењена најширој српској јавности.

Поред тога, активности су усмерене и на унапређење капацитета релевантних државних институција, правосуђа, полиције, медија, локалних самоуправа и организација цивилног друштва ради ефикасне примене антидискриминационих закона, политика и мера. За сваку од ових циљних група организују се активности у виду обука, превентивних и промотивних мера и унапређења информисаности. Такође, пројекат помаже развоју механизма повезивања и сарадње између два главна институционална корисника пројекта и организација цивилног друштва у примени антидискриминационих одредаби и политика. Активности укључују и свеобухватну процену законодавних и стратешких решења у области борбе против дискриминације.

Пројекат спроводи Ептиса у конзорцијуму са Београдским центром за људска права, DRC и GDSI у периоду од новембра 2012. године до новембра 2014. године.

Спровођење
антидискриминационих политика
у Републици Србији

Говор мржње и графити мржње

ЕУ пројекат „Спровођење антидискриминационих политика у Републици Србији“

Јавни простор у Србији је, на жалост, пун порука нетрпељивости и позива на протеривање и убијање појединаца и група због њихове националне, етничке или верске припадности, родног идентитета, сексуалне оријентације или неког другог личног својства.

Овакве поруке су често сличног садржаја и могу се наћи свуда, и у мањим и у већим местима. Упркос томе што се оваквим јавним изражавањем мржње и нетрпељивости често непосредно најављује насиље према мањинској групи, одговарајућа реакција државних органа по правилу изостаје.

Говор мржње и графити мржње

ЕУ пројекат „Спровођење антидискриминационих политика у Републици Србији“

Од децембра 2013. године пројектни тим је организовао серију округлих столова о томе како предупредити и спречити говор мржње у форми графита у 11 локалних самоуправа са којима је Канцеларија за људска и мањинска права Владе Републике Србије закључила протокол о сарадњи у циљу превенције дискриминације.

Овим догађајима присуствовало је преко 300 учесника/ца који/е су на основу делокруга свог рада надлежни/е да реагују, спречавају и елиминшу говор мржње у јавном простору. Ти актери су локална самоуправа, полиција, судови, тужилаштва, центри за социјални рад, образовне установе, медији и организације цивилног друштва. Презентације о томе шта је говор мржње, који су његови појавни облици у Србији и које се све законске одредбе односе на сузбијање те појаве одржала је проф. др Зорица Мршевић, научна саветница Института друштвених наука из Београда. Она је уз обиље приказаних конкретних примера из праксе и из дрштвеног живота локалних заједница понудила материјал за дискусију и расправу о конкретним решењима које је потребно применити на нивоу локалних самоуправа.

С обзиром на значај и улогу коју полиција има у погледу реаговања на графите мржње, идентификовања и проналажења извршилаца, организацији округлих столова је претходила обука полиције. За по три полицијска/е службеника/це из сваке од наведених локалних самоуправа организован је едукативни семинар „Повећање компетенција полицијских службеника/ца у циљу сузбијање говора мржње и злочина из мржње“. Семинар је одржан 9. октобра 2013. године у Центру за основну полицијску обуку у Сремској Каменици. Полицијски/е службеници/це који/е су прошли/е обуку су активно учествовали/е на округлим столовима у њиховим срединама и дали/е значај допринос у покретању иницијативе за координисан одговор локалних актера на графите мржње.

Говор мржње и графити мржње

ЕУ пројекат „Спровођење антидискриминационих политика у Републици Србији“

Аутори порука мржње и хушкања на насиље по правилу остају невидљиви, а њихово деловање некажњено. Локалне самоуправе проблем графита мржње занемарују или га посматрају као комунални проблем или безазлено „шврљање“ малолетника. Ако се такви графити и уклоне, то пре је резултат спорадичних реакција грађана и локалних организација цивилног друштва, него реакције надлежних државних органа. Уколико остану неуклоњене, поруке мржње и непријатељства на зидовима кућа, јавних зграда, тргова, школа и другим јавним просторима постају поруке које су стекле „право грађанства“, јер их држава и друштво толеришу. Такво „ћутање“ је опасно, јер нереаговање на поруке мржње и вербалног насиља доводи до пораста физичког насиља и кривичних дела изазваних предрасудама и мржњом према припадницима/цама мањинских група. То доводи до стварања друштвено конфликтног амбијента и дискриминације рањивих група, а доприноси и избијању насиља према њима.

Управо због тога, у овој пројектној активности нагласак је дат подстицању превентивног, активног и удруженог деловања свих релевантних актера на нивоу локалних самоуправа, од општинских управа, полиције, тужилаштва, судова, школа и центара за социјални рад до организација цивилног друштва и медија, како би разумели потребу заједничког деловања ради спречавања настајања графита мржње. Ово је у складу са новоусвојеном Стратегијом превенције и заштите од дискриминације која је препознала говор мржње у форми графита мржње у укупној структури регистрованих инцидената усмерених против мањинских заједница у Србији као и са Стратегијом полиције у заједници која управо наглашава значај сарадње полиције, локалних власти и мањинских рањивих група, као и потребу обуке полицијских службеника/ца о недискриминацији и толеранцији.

Говор мржње и графити мржње

ЕУ пројекат „Спровођење антидискриминационих политика у Републици Србији“

ГОВОР МРЖЊЕ И ГРАФИТИ МРЖЊЕ

Говор мржње је правно дефинисан као говор управљен против особе или особа по расној, верској, етничкој припадности или сексуалној оријентацији. Концепт се појавио у САД касних 70-их година XX века и од тада су у многим другим земљама уведени закони којима се одређују додатне казне за говоре мотивисане предрасудама или нетрпељивошћу упереним против одређених група које за последицу имају подстицање и подстрекивање расне мржње, агресије или злочина, укључујући ширење нацистичке пропаганде.

„Ако је кривично дело учињено из мржње због припадности раси и вероисповести, националне или етничке припадности, пола, сексуалне оријентације или родног идентитета другог лица, ту околност суд ће ценити као отежавајућу околност, осим ако она није прописана као обележје кривичног дела.“

(члан 54а, Закон о изменама и допунама Кривичног законика, 2012.)

У Србији друштвене групе које највише трпе због оваквог вербалног насиља су истовремено оне које су најчешће изложене дискриминацији, а то су припадници националних мањина, пре свега Роми, припадници ЛГБТ популације, као и браниоци људских права.

Препознајући учесталост кривичних дела почињених из предрасуда, нетолеранције и мржње према припадницима/ама мањинских група, Народна Скупштина је усвајањем измена Кривичног законика у децембру 2012. године увела отежавајућу околност приликом одређивања санкција починиоцима таквих дела.

Говор мржње и графити мржње

ЕУ пројекат „Спровођење антидискриминационих политика у Републици Србији“

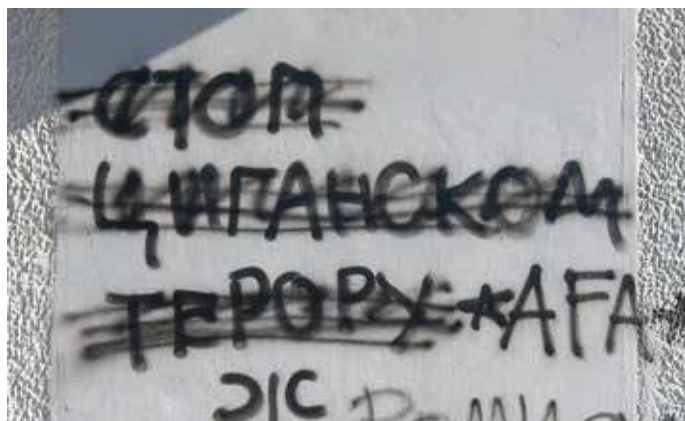
Будући да је ово новина у кривичном законодавству Србије, пројектни тим је приликом процене потреба за обуком закључио да је потребно повећати разумевање државних и локалних актера о узроцима и последицама говора мржње и кривичних дела из мржње. С обзиром на распрострањеност графита мржње, на које се по правилу не реагује, покретање ове проблематике уврштено је у пилот активности на локалном нивоу циљаних ради превенције дискриминације.

"Стави ли појединац, група или заједница на било који начин, појединца, групу или заједницу у неравноправан положај у односу на друго/другу, због личних својстава, говоримо о настанку/постојању дискриминације. Један од испољених облика дискриминације је говор мржње, а једна од форми говора мржње су графити мржње. Они су врло опасни и штетни, јер у себи садрже агресију, нештељивост, поруке агресије и (било прикривени, било јавни) апел на насиље. Да би се овакве штетне друштвене појаве спречиле и сузбиле, потребно је препознати сваку форму дискриминације, а затим благовремено активно деловати од стране свих релевантних актера у друштву: од државних органа, институција, НВО сектора, до породице. Потребно је деловати свесно, плански, координисано, ефикасно, првенствено мерама превенције, али и репресијом. Трибине, округли столови, кампање, акције, средства јавног информисања, образовни програми су добре форме и начини за реализовање борбе против дискриминације. Сходно и примерено годинама, мере борбе против дискриминације треба да обухвате све категорије грађана и грађанки, од најниже до најстаријеј узраста. Само андигеистички, толерантни и солидарно друштво, у коме је свакој грађанки и сваком грађанину гарантована апсолутна безбедност и сигурност личности и људско достојанство, може обезбедити свој просперитетан развој и најпредак и благостање целокупне заједнице."

Калина Рајовић, Општинска управа Житиште

Да би се разумела појава графита мржње потребно их је најпре разликовати од графита који су израз слободе говора и/или су уметнички израз. Насупрот њима су они графити који садрже поруке мржње којима се њихови аутори обраћају како мањинским групама (нпр. националним и етничким мањинама, ЛГБТ популацији) ширећи страх, несигурност, неповерење и нелагоду. Тим порукама се њихови аутори обраћају и својим истомишљеницима које охрабрују на ширење хомофобичних ставова или претњи усмерених ка националним мањинама. Када улични графити садрже поруке мржње, део су феномена који се правнополитички дефинише као говор мржње који спада у зону прекршајне и/или кривичноправне кажњивости. Графити мржње нису увек и искључиво дело појединаца, већ њихово постављање може бити наручено и/или организовано од стране формално организованих група чија је намера застрашивање дела популације и подстрекивање на насиље и дискриминацију.

Такође, за разумевање садржине графита битно је и разумевање контекста њиховог постављања. Јасан је претећи значај (нпр. графит „Чекамо вас“ непосредно пре одржавања заказане Параде поноса у Београду, као и графити „Србија Србима“ у мултиетничким срединама), као и места њиховог постављања или (нпр. графит „Страни плаћеници“ на зиду просторија организација цивилног друштва), као и специфичног контекста одређене локалне средине. Посебан случај је када су графити мржње исписани у близини организација које се баве људским правима или у близини или на зидовима зграда у којима станују њихове активисткиње и активисти. Тада они делују додатно претеће својим позивом на насиље и линч. Због таквих случајева, потребно је скренути пажњу на Декларацију УН која штити бранитељке и бранитеље људских права од напада, претњи, застрашивања, дискриминације, медијске хајке и неактивности државе да их заштити од свега поменутог.

Говор мржње и графити мржње

ЕУ пројекат „Спровођење антидискриминационих политика у Републици Србији“

При том, све вредности које се углавном и најчешће нападају разним видовима говора мржње, па и графитима, заштићене су Уставом, одредбама Кривичног законика којима се санкционише расна и друга дискриминација (чл. 387), угрожавање безбедности (чл. 138), и одредбама Закона о забрани дискриминације којима се забрањује говор мржње (чл. 11), забрањује узнемиравање и понижавајуће поступање на основу личног својства (чл. 12). За графите који физички представљају вандализирање, тј. оштећење или уништење туђе ствари, културног или историјског добра, споменика, гроба или другог места на коме се сахрањују мртви важе одредбе Кривичног законика (чл 212).

„Забрањено је узнемиравање и понижавајуће поступање које има за циљ или представља повреду достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства, а нарочито ако се тиме ствара страх или непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење.“ (члан 12, Закон о забрани дискриминације, 2009)

„Ко уништи, оштети или учини неупотребљивом туђу ствар, казниће се новчаном казном или затвором до шест месеци.“ (члан 212, Кривични законик Р. Србије)

Пројектни тим је разрадио модел протокола о сарадњи на локалном нивоу ради елиминације графита мржње и понудио га локалним актерима на промишљање и усвајање. Модел протокола предвиђа да се локални актери (органи локалних самоуправа а нарочито органи задужени за комуналне послове, правосудни органи, полицијске управе, образовне установе) обавезу на уклањање јавно истакнутих примера говора мржње, као и на међусобну сарадњу са свим релевантним учесницима друштвеног и политичког живота на нивоу локалних самоуправа у том циљу (локални медији, удружења грађана).

„Када сам 2010. већ од априла суочена са трагом преилављеним трафицима који позивају на убијање људи другачије сексуалне оријентације, била сам врло узнемирена. Не само њиховим постојањем, већ чињеницом да нико не реагује, нико не сматра да њима није место у мом граду. Сматрала сам их чак можда ојаснијим од обичној урбаној нереда јер постоје дуже и теже их је уклонити од обичној ошпада на улицама, поврх чега још двоструко делују контаминирајуће, не само у физичком, већ и у комуникационом смислу, ширећи не рејско мржњу и позивајући на насиље. Можда није српска специфичност преовлађујућа појава трафита мржње, као да се већина оних који су желели шако да се изразе, управо они који имају највише склоности ка деспурицији и мржњи. Стога сам почела да пишем и о начинима како се супротставиш и како не дозволиш тој мржњи да постане лејтисимни део наше свакодневице, у чему су ми помогли примери других средина.“

проф. др Зорица Мршевић, научна саветница, Институт друштвених наука, Београд

Говор мржње и графити мржње

ЕУ пројекат „Спровођење антидискриминационих политика у Републици Србији“

На основу прикупљеног материјала и рада у 11 локалних самоуправа, пројектни тим је приредио Приручник о графитима мржње, ауторке проф. Мршевић, која ће бити дистрибуирана релевантним државним и локалним актерима у чијој је надлежности сузбијање ове појаве, али и оним актерима који се до сада нису упознали са овим проблемом. Такође, на основу искустава у организацији расправа у 11 локалних самоуправа као и показаног интересовања локалних заједница, јасна је потреба за сличним активностима и у другим градовима и општинама које нису биле обухваћене пилот активностима реализованим у току трајања пројекта.

КОМЕНТАРИ УЧЕСНИКА/ЦА У РАДУ ОКРУГЛИХ СТОЛОВА ДАТИ У ЕВАЛУАЦИОНИМ ЛИСТОВИМА

- „Потребно је што више оваквих дебата. Пружила је корисне информације и дубље упознавање са тематиком. Потребне су едукације у институцијама, као и обуке за пријаву и реаговање на дискриминацију.“ (Оџаци)
- „Моје мишљење је да је потребно путем средстава јавног информисања упознавати грађане са овом темом. Такође, потребно је да се у основним школама, поготово ученицима нижих разреда, обезбеде трибине и предавања на тему дискриминације.“ (Бор)
- „Пожељно је приказати добре примере младих који су писали графите мржње а сада пишу позитивне графите.“ (Јагодина)
- „Лепо излагање, таман толико да сваког подстакне на размишљање и могућност да уради нешто у погледу антидискриминације.“ (Лозница)
- „Потребна је едукација новинара националних заједница, као и едукација чланова општинских савета за међунационалне заједнице.“ (Оџаци)
- „На оваквим расправама пожељно је присуство представника суда и тужилаштва.“ (Лозница)
- „Похвале за дебату. Одлична организација и смена предавача. Потребно је чешће организовати догађаје на ту тему како би се проширила свест о томе.“ (Лесковац)
- „Потребно је укључити институције у решавање проблема писања графита“. (Врање)
- „Говор мржње најприсутнији је на спортским приредбама па је потребно организовати дискусију на ту тему.“ (Нови Пазар)
- „Потребно је направити препоруке за деловање локалних челника“. (Пријепоље)
- „Кључна је практична реализација од стране надлежних државних и локалних органа.“ (Ивањица)

